

12. Der Wiener Dioskurides (6. stol.)
 13. Krumauer Bildercodex (14. stol.)
 14. Gebetbuch Karls des Kühnen (15. stol.)

Miroslav Flodr

Charlotte Warnke, *Die Anfänge des Fernhandels in Polen 900—1025*. 275 str., Würzburg 1964.

Vlastní text práce je rozdělen do 6 kapitol: I. Die Materialbasis, II. Das Untersuchungsgebiet, III. Allgemeinhistorischer Hintergrund, IV. Handelsgeschichtliche Voraussetzungen, V. Die Anfänge des Fernhandels in Polen, VI. Die Bedeutung des Fernhandels für die Zeit der Aufrichtung der Piastenherrschaft; druhou část (str. 143—250) tvoří názevový katalog, dále je připojen rejstřík a obsáhlý seznam literatury a studie je doplněna celkem 35 tabulkami.

Kniha Ch. Warnkové vznikla jako první část její disertace na Filosofické fakultě Georg-Augustovy university v Göttingen v r. 1960—1961 a byla vydána jako 22. svazek řady Marburger Ostforschungen.

Autorka si zvolila pro charakteristiku působení dálkového obchodu v období raného feudalismu středoevropský prostor, přesněji území Polska, aby ukázala, že dálkový obchod nebyl pouze zprostředkovatelem směny zboží, nýbrž měl dalekosáhlý a trvalý vliv na politický a hospodářský rozvoj této oblasti. V úvodních kapitolách nás seznamuje s některými stránkami ekonomické problematiky raného feudalismu. Začíná shrnutím dosavadního stavu bádání, dotýká se politické problematiky tohoto období a poukazuje zároveň na to, jak málo je zatím využíváno archeologických a numismatických pramenů k širší historické charakteristice raně-feudálního období. Především na základě numismatických nálezů se snaží ukázat, jak se středoevropský prostor postupně včleňoval do dálkového obchodu, a kombinací historických zpráv a archeologických a numismatických nálezů dospívá k závěru, že rozhodující změny proběhly na přelomu 10. a 11. století.

Jak ukazují názevové mapky depotů, změnila se v průběhu doby situace mezi Labem a Bugem nápadným způsobem. V 1. polovině 1. tisíciletí n. l. bylo pozdější Velkopolsko spojeno s jižním Pobaltím dvěma spoji — jedna cesta vycházela z franského území, druhá z Podunají. Obě tyto spoje však byly vlivem politického neklidu v 6. a 7. století přesunuty, a nové, které se vytvořily v 8. a 9. století, území osídlené Polany, mijely. Teprve v 9. stol. je do sféry dálkového obchodu zapojeno jižní Pobaltí, jak nám dosvědčují první depoty mincí při ústí Odry a Visly. Seznámíme-li se s názevovou situací 1. pol. 10. stol. a pak 2. pol. 10. stol., vidíme, že se obchodní styk koncentroval ve dvou oblastech — jako již v předcházejícím období v jižním Pobaltí a nově v pozdějším Velkopolsku kolem starých slovanských hradišť Poznań, Inězdnó, Giecz.

Charakteristické je složení nálezů — jestliže v 1. polovině 10. století dirhemy převažují, jsou ve druhé polovině století pomalu vytlačovány ražbami bavorskými, saskými, anglosaskými a českými. To ukazuje na probíhající změnu — již před koncem 10. století, a zejména ve století 11., se dálkový obchod postupně orientuje na západ. Také charakter depotů se mění — mizí zlomkové stříbro, šperky, dělené mince a stříbrné slitky a převládá celá mince a vážené pruty. Tato vnitřní proměna depotů je výsledkem změn, které proběhly v předcházejícím období — naturalní hospodářství, jehož průvodním jevem je prostá směna, bylo postupně nahrazováno hospodářstvím peněžním; spolu s vytvářením a posilováním státní svrchovanosti upevňuje panovník také svůj mincovní monopol. A tak Polsko, jako už dříve české země, se těsněji připojuje ke sféře západního obchodu, jehož charakteristickým znakem je směna za pomoci raženého kovu.

Práce Ch. Warnkové, i když je do značné míry kompilací, je přínosná zejména proto, že shrnuje výsledky nejnovějšího stavu bádání jak historického, tak numismatického a částečně archeologického. Její pracovní metoda využívá celého komplexu poznatků k zevrubnému rozboru problematiky raněfeudálního obchodu. Forma práce je přehledná a věcná, i když nevyčerpává všechny možnosti a všechny materiál. Existuje ještě mnoho otázek, které čekají na další zodpovězení. Vždyť snad již od 2. poloviny 10. století vzniká i vnitřní peněžní směna, když rozvoj směny probíhal směrem od vnější k vnitřní, od nejvyšších složek společnosti směrem k nižším. Nezodpovězena zůstává otázka, jak se domácí prostředí, někde se značně specializovanou výrobou, zapojovalo do širšího výměnného obchodu a jaké to byly prostředky, vedle drahého kovu, které plnily v počátečním stadiu úlohu smenného prostředku. Nedovedeme ani s jistotou říci, kdo vlastně byli ti, kdož zprostředkovali směnu zboží, jejichž rukama probíhaly ražené i neražené prostředky směny. Nutno také poukázat na skutečnost, že nesystematičnost

nálezů mincí nese sebou i nemalé další problémy: nálezy jsou torzovité, není tedy vždy vhodné zevšeobecňovat a absolutizovat, i když můžeme připustit, že nálezová situace i za tohoto stavu dovoluje určitě hodnocení vývoje trendu.

Tabulky a nálezové mapky jsou neoddělitelnou součástí této práce, jsou přehledné a účelné, autorka však někde zbytečně nerespektuje polský poválečný místopis mezi Ódrou a Nisou.

Lze si jen přát, aby se podobná práce, na základě našeho materiálu, objevila i z pera našich historiků, neboť — a to i autorka několikrát naznačuje — byly mezi vývojem polským a českým přece jen určité rozdíly.

K. Hrabovská

ABC světových dějin. Sepsal kolektiv autorů pod vedením P. Olivy. Orbis, Praha 1967.

Naše veřejnost postrádala již dlouho kompendium světových dějin. Vzhledem k tomu, že plány na sepsání mnohasvazkového díla o světových dějinách jsou teprve v zárodku, je správné, že pracovníci Historického ústavu pod vedením člena korespondenta ČSAV dr. P. Olivy se ujal úkolu napsat přehlednou příručku, která by obsáhla základní fakta a umožnila orientaci čtenářů po celku historického vývoje. Vznikla tak kniha při vši stručnosti velmi obsažná, a to jak množstvím látky, faktů, jmen, letopočtů, celých epoch i kontinentů, tak rozsahem (1172 stran). Takové dějiny v kostce mají své poslání i své přednosti — právě proti mnohasvazkovým dílům — a hlavní z nich je nutnost i nezbytnost úsporného výkladu a stálý zřetel k faktům, navíc ještě návaznost jednotlivých kapitol. Kniha ABC světových dějin splňuje také jiný základní předpoklad: je znamenitě zvládnuta redakčně. Úsporným i přehledným odkazovým systémem se vyhnula opakování již probíraných otázek a v úvodních partiích jednotlivých kapitol se pokusila vecku se zdarem vystihnout základní tendence jednotlivých epoch. Při snaze o dokonalé uplatnění teritoriálního principu to také bylo nezbytně nutné. Ideálem jistě zůstane vývojový přehled soustředěný k těm nejpodstatnějším problémům do větší hloubky a zbaivený tihy faktografie; v dané etapě rozvoje naší historiografie na poli studia obecných dějin byl však, myslím, tento územní přístup plně odůvodněný.

Kniha je rozdělena do 15 kapitol, které probírají počátky lidstva, nejstarší civilizace od počátku třetího do sklonku druhého tisíciletí př. n. l., rozmach antiky i pád starověkých říší, raný, vrcholný i pozdní středověk, rozklad feudalismu a počátku kapitalismu, jeho rozvoj od Velké francouzské revoluce až k období imperialismu; v posledních 4 kapitolách jsou pak popsány první světová válka, svět mezi dvěma válkami, druhá světová válka a nejnovejší období od r. 1945 do r. 1963. Čtenář tak získá plastický obraz o dějinách lidstva od vzniku člověka přes vylíčení nejstarších státních celků a civilizací v Egyptě, v Přední Asii, v severozápadní Indii a Číně i v oblasti egejské k zevrubnému a výstižnému obrazu antiky, a dále od jednotlivých vývojových fází středověké společnosti, kdy vystupují do popředí evropské dějiny, aby na konci feudální epochy byly vystřídány znovu mimoevropským světem, který se od 17.—18. století tlačí výrazně do středu dějin. Od tohoto období je pozornost již práveim úměrně rozdělována mezi Evropu a ostatní části světa.

Některé dílčí připomínky možno předeslat k rozvržení látky. Důraz na rozvoj státních celků vedl k podcenění dějin těch národů, které dlouho neměly samostatný stát. Neprojevilo se to např. u dějin turecké říše, kde je věnována dostatečná pozornost jak slovanským národům evropským, tak i národům Malé Asie a Arabského poloostrova, čímž se dostávají dějiny tureckého impéria do správných proporcí, u nás často zkresleuých výhradně evropským či východoevropským pohledem. Projevilo se to však výrazně u říše ruské, která je téměř zcela zbaivena své bohaté mnohonárodní palety, není pojata jako souhrn mnoha dílčích etnických celků s rozličnými náboženskými, kulturními ba i státními tradicemi, ale pouze jako dějiny Ruska s občanskými zmínkami o neruských národech, a to zcela v rusifikujícím pojetí starších předválečných i novějších kulturních ruských dějin. Podcenění malých národů s nedostatečnými státními tradicemi se jeví též ve skandinávských dějinách, kromě norských tu vlastně neexistují až do vzniku nezávislého Finska v r. 1917 ani dějiny finské.

Domnívám se, že právě naši historikové jako příslušníci malého národa by měli těmto otázkám věnovat pozornost a nevyčítat tak výhradně z německých, anglických, francouzských a jiných příruček, které jsou převážně zpracovány na principu státním, nedoceňují dějiny malých národů a věnují jim jen velmi malou pozornost.

Tento „velmocenský“ přístup se bohužel objevuje i v přehledu dějin českých a hlavně slovenských. Proč se ve středověkých partiích užívá namísto osvědčeného a přesného výrazu české země užšího pojmu Čechy? Bylo by to snad možné omluvit v nějaké málo poučené zahraniční příručce, nikoliv však v práci zpracované našimi odborníky. Pod záhlavím Čechy najdeime v knize i říši velkomoravskou, jejíž význam je silně podceněn. Mstí se tu i jinde posti-